

of the operating system of physical fitness of the Armed Forces of Ukraine, problems in its functioning have been found out and the areas for improvements have been specified.

The Armed Forces, physical conditioning, physical fitness among the military personnel, an improvement of education and training, professional military education.

УДК 378.147

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ-АГРАРІЯ

О.А. Стукало, викладач

У статті розглядається процес навчання професійного спілкування студентів аграрного університету. Аналізуються питання ролі професійного спілкування у фаховій підготовці аграріїв. Представлено структуру спілкування як комплекс комунікативної, інтерактивної та перцептивної складових. Доведено, що професійне спілкування багато в чому полегшує процес навчання, допомагає підготовленому фахівцю вдосконалювати рівень своєї компетентності. В подальшій діяльності фахівця професійне спілкування поліпшує процес взаєморозуміння з колегами, сприяє творчому вирішенню кадрових та виробничих завдань.

Професійна освіта, сучасний фахівець, професійне спілкування, викладач, студент.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сьогодні в складному світі з безперервним ускладненням соціальних процесів все більш значущим стає усвідомлення кожним індивідом перспектив власного розвитку, життєвої самореалізації, професійного самовизначення і вибудовування відповідно до цього своєї власної життєвої стратегії. Розуміння особистістю необхідності постійної зміни у швидко мінливому світі, орієнтації на значущу соціальну роль у життєдіяльності дозволяють їй аксіологічно ставитися до свого повноцінного індивідуального буття, яке багато в чому визначається вмінням адекватно і динамічно контактувати з навколишнім світом, із собою та іншими людьми.

Основний вид такого контакту – спілкування. Цей контакт дозволяє кожному індивіду найбільшою мірою усвідомити себе як особистість, що здатна до продуктивного професійного самовизначення. Ось чому спілкування має представляти собою аксіологічну взаємодію людей, що визначає міжособистісне взаєморозуміння та створення духовної спільноти в процесі життєдіяльності, що й повинно домінувати в сучасній освітній сис-

темі в умовах гуманістичної педагогіки.

Спілкування є невід'ємною частиною життя та діяльності людини. Неможливо уявити і діяльність без спілкування, яке присутнє у всіх сферах життєдіяльності. Саме спілкування перетворило індивіда в людину соціальну. Недостатньо сказати, що спілкування відіграє важливу роль у житті людини, воно є головним чинником формування та встановлення людини як особистості (О. О. Леонтьєв, Л. С. Виготський).

На сьогоднішній день основна мета вищої освіти усвідомлюється не тільки в аспекті підготовки фахівця, але, головним чином, як "виховання професіонала". На перше місце виходить людина у всій повноті духовного світовідчуття, індивідуальної своєрідності, багатого досвіду спілкування.

Навчання спілкуванню – резерв вищої школи, який може забезпечити наближення до зазначеної мети. Тільки цілеспрямовано організований процес навчання спілкуванню дозволить сформувати потребу у спільній діяльності, виробити стратегію взаємодії, сприйняття, розуміння партнера по спілкуванню.

Особливого значення в ході підготовки майбутнього фахівця набуває навчання професійного спілкування, оскільки саме в процесі комунікативної діяльності людина самовизначається та розвивається. Недоліки комунікативного розвитку помітно перешкоджають професійному та особистісному зростанню фахівця. Особливо важливою є підготовка до спілкування в навчальному процесі для студентів університету, яка орієнтована на ціннісну взаємодію в майбутній професійній діяльності, яка здійснюється у сфері суб'єкт-суб'єктних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної та спеціальної літератури показав, що дослідженню спілкування у професійній діяльності фахівців присвячено значну кількість робіт. Особливо це стосується професійного спілкування педагогів (Л. Волінська, І. Зимня, В. Кан-Калик, Л. Савенкова, О. Скрипченко та інші). А також глибоко вивчені теоретико-методологічні засади професійного спілкування фахівців аграрної галузі (Л. Барановська, Г. Берегова, В. Михайлик, Н. Березіна, Л. Вікторова та інші). Для сучасної вищої школи найбільш актуальним є пошук нових шляхів, форм, методів і засобів організації навчання студентів професійному спілкуванню. Професійне спілкування повинно стати складовою фахової підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів.

Сьогодні значна частина майбутніх фахівців нездатна до реалізації на практиці комунікативних умінь, не володіє необхідними знаннями про систему відносин у своїй професійній діяльності. Недостатня увага підготовки студентів аграрних ВНЗ до професійного спілкування під час навчання спричиняє низку проблем, які виникають у взаємостосунках із суб'єктами професійної взаємодії. Особливо гостро ці проблеми відчуються молодими спеціалістами на початку професійної діяльності. Маючи глибокі професійні знання, вони нерідко виявляються не готовими до налагодження продуктивних професійних взаємостосунків. Отже, недостатня комунікативна підготовка, нездатність організувати фахове спілкування,

відсутність певних умінь і навичок професійного спілкування знижують можливість успішного працевлаштування молодого фахівця у сфері сільського господарства.

Це викликано тим, що все ще зберігається стійка думка, що студенти приходять до вузу вже досить комунікативно підготовленими; спілкування розглядають як один із важливих засобів навчально-виховного процесу; педагоги частіше за все орієнтуються при навчанні спілкуванню на створення предметно-пізнавальних ситуацій спілкування в освітньому процесі.

У педагогічній науці і практиці зберігається погляд на спілкування як явище принципово не пізнаване як предметне знання, тому спеціально спілкуванню у вузах не вчать; в навчальний процес не включені завдання, що сприяють розвитку у майбутніх фахівців вміння спілкування та його конструювання у професійній діяльності; навчання спілкуванню, професійному в тому числі, не передбачено програмою підготовки багатьох фахівців.

Мета статті – з'ясувати роль професійного спілкування у підготовці майбутніх спеціалістів аграрного сектора та розкрити місце професійного спілкування в діяльності фахівця-аграрія.

Виклад основного матеріалу. Інтерес до проблеми навчання спілкуванню виник в 70-і роки ХХ століття. У роботах Н. Фландерса, А. Саймона, Е. Стоунса та інших дослідників. Навчання спілкуванню зводилося в основному до наслідування мовним зразкам викладача. Інша педагогічна тенденція полягала в навчанні спілкуванню на основі: говоріння, аудіювання, читання, письма; комунікативного забезпечення заняття; організації діалогу в процесі навчання, створення ситуацій спілкування в навчальній діяльності; вдосконалення процесу мовної діяльності (В. Грехнев, В. Кан-Калік, А. Леонтьєв, В. Давидов, Г. Китайгородська та ін.).

У науковій літературі виділялися основні комунікативні вміння та ознаки професійного спілкування фахівців різного профіля (В. Квасков, О. Мутовкіна, С. Баукіна, С. Жукова, А. Коренева та ін.), пропонувалися дидактичні підходи до формування професійного спілкування ряду фахівців (О. Киріллова, В. Томілова, Г. Харісова, С. Баукіна, М. Зайковський та ін.), намітилася тенденція обліку специфіки навчання спілкуванню в залежності від його видів: ділового, або маніпулятивного, управлінського, ритуального, або соціально-рольового (Г. Бороздіна, Л. Аверченко, А. Мурашова, Е. Берн, Г. Зіммель та ін.).

Аналіз теорії дослідження проблеми професійного спілкування показав, що сьогодні є сформована певна наукова база, сформульовано коло ідей, положень і підходів до проблеми навчання професійного спілкування. Разом з тим наукові основи системи навчання професійного спілкування розроблені недостатньо, часто фрагментарно, найчастіше без орієнтації на розкриття суті спілкування як найважливішої мети професійного навчання в системі освіти. На даному етапі не існує фундаментально обґрунтованої системи навчання професійного спілкування фахівців, що працюють у сфері суб'єкт-суб'єктних відносин.

На даному етапі розвитку сучасна наука схиляється до думки, що спілкування як об'єктивний вид життєдіяльності кожної особистості висту-

пає своєрідним мистецтвом, зі своїми правилами та особливостями. Знання студентами логічних основ різних видів спілкування – невід’ємна умова їх ефективної діяльності, адже саме в спілкуванні здобуваються знання, соціальний досвід та формується особистість. Окрім знань про загальні закономірності спілкування, майбутній фахівець-аграрій має не тільки володіти знаннями з певних гуманітарних дисциплін, а й засвоїти сукупність знань про професію та спеціальність. Саме ці знання й наповняють спілкування фахівця професійним змістом.

Процес навчання студентів професійного спілкування є складним, адже молоді люди повинні опанувати набутий попередніми поколіннями досвід комунікативної діяльності, оволодіти практичними вміннями та навичками комунікативної взаємодії та вчитися досягати взаєморозуміння з людьми будь-якого віку та статусу.

Існує багато визначень спілкування. Спілкування – це один із видів діяльності, що є багатоплановим процесом встановлення та розвитку контактів між людьми, передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, сприймання і розуміння суб’єктами один одного [10, с. 86].

У структурі спілкування відокремлюють комунікативну, інтерактивну та перцептивну сторони. Комунікативна сторона – це обмін інформацією між людьми, інтерактивна – взаємодія людей у процесі діяльності, перцептивна – сприйняття й пізнання людини людиною, встановлення взаєморозуміння.

За спрямованістю спілкування поділяється на побутове, ділове, професійне, пошукове, політичне, інформаційно-комунікативне [8, с. 391].

Сьогодні немає чіткого визначення поняття професійного спілкування. Дослідженню цієї проблеми присвятили увагу Л. Барановська, В. Кан-Калик. Так, В. Кан-Калик називає різновидом професійного спілкування педагогічне, „ яке є невід’ємним елементом діяльності організатора, вихователя, керівника, майстра виробничого навчання, лікаря та ін." [4, с. 10]. Саме педагогічно-професійне спілкування здійснює найбільший вплив на студента: з боку педагога, який допомагає навчатися оволодівати знаннями, формує зі студента майбутнього фахівця. Викладач повинен встановлювати контакт зі студентом, формувати не тільки професійні знання, а й навички спілкування, налаштовувати на той рівень професійної та мовленнєвої культури, якою володіє сам. Особливий вплив на професійне спілкування має педагог, що викладає вузькоспеціальні дисципліни, тому що вони містять велику кількість слів, які відносять до фахової лексики.

Л. Вікторова розглядає професійне мовлення як „ цілісне утворення, складовими якого є знання норм літературної мови, фахової термінології, вміння розуміти усні та письмові тексти, вміння створювати власні висловлювання професійного характеру ” [3].

Найбільш ґрунтовною науковою працею з проблеми дослідження професійного спілкування майбутніх фахівців аграрної галузі є докторська дисертація Л. Барановської. Оволодіння студентами професійним спілкуванням здійснюється за умов індивідуально-особистісного засвоєння від-

повідних знань і вмінь. Такий підхід до організації підготовки майбутніх фахівців передбачає формування в них таких соціально-необхідних якостей як самосвідомість, світогляд, самостійність. Це у свою чергу сприяє професійній самореалізації, умінню проявити їх. Процес формування професійного спілкування дає позитивні результати, коли упродовж навчання у ВНЗ створені умови, що сприяють активізації пізнавальної діяльності молодих людей в оволодінні необхідними знаннями і вміннями. У налагодженні спілкування важливу роль відіграє взаємодія тих, хто спілкується. Спілкування значно поліпшується й за умови сприйняття співрозмовниками один одного. Важливим у цьому аспекті є те, чи сприймає один з партнерів іншого як такого, що заслуговує довіри, розумного, тямущого, підготовленого або ж завчасно припускає, що той ні в чому не розбирається [1].

Формування особистості спеціаліста залежить від багатьох факторів. Формування майбутніх спеціалістів у вищому навчальному закладі трактується як "...організація навчально-наукової діяльності студентів та управління нею, скоординованою із взаємокомпенсацією загальнонаукової, професійної та наукової сфер шляхом спеціалізованого спілкування; організації спілкування (опосередкованого та безпосереднього) та управління нею; координація діяльності та спілкування за видами і за конкретним змістом" [2]. Важливим компонентом такого визначення є спілкування. І це не випадково, бо, як зазначає В. А. Семиченко, "... у масштабах життєдіяльності людини спілкування є, по-перше, головною умовою виживання, по-друге, забезпечує реалізацію функціями навчання, виховання й розвитку особистості" [7].

Спілкування в процесі оволодіння певним фахом постає у вигляді "міжособистісної взаємодії, є сукупністю зв'язків та взаємовпливів, що виникають і закріплюються між людьми у процесі їх спільної діяльності" [7]. Ці зв'язки регулюються певними соціальними нормами, які виробляються у будь-якому суспільстві. Як норми використовуються певні зразки, що регламентують поведінку людей. Діапазон соціальних норм досить широкий. Особливого характеру набирають нормування та контроль у системі рольової структури суспільства. Саме під роль у найбільш широкому значенні розуміють як очікуваний від людини спосіб поведінки в залежності від її статусу чи позиції в суспільстві у системі міжособистісних стосунків [7].

Підготовка сучасного спеціаліста для аграрного сектора України – процес складний. Це обумовлено тим, що кожен фахівець має бути багатогранно розвиненою особистістю, котра досконало володіє знаннями, уміннями та навичками з конкретної галузі народного господарства, уміє використовувати цей потенціал у практичній діяльності.

Сучасний фахівець повинен бути ерудованим, покликаний засвоїти основи культурного надбання нашого народу як у духовній, так і в матеріальній сферах. Важливою ознакою такого спілкування є широке оперування фаховою лексикою. Фахова лексика – це й наукові терміни (засвоєні під час вивчення професійних та спеціальних дисциплін), і професійні слова, які на відміну від першої групи слів, є мовними елементами неофі-

ційного, спрощеного спілкування фахівців (засвоєні під час практичних занять, виробничих та переддипломних практик). Вимогливість до мови професійного спілкування пояснюється певною закономірністю. Мова – необхідна складова будь-якої людської діяльності, зокрема й професійної. У багатьох випадках рівень мовленнєвої культури людини обумовлює успішність у професійній діяльності і може розглядатись як індикатор здібностей людини до певної професії [6].

Спілкування студентів з викладачами, з досвідченими фахівцями відповідної галузі сприяє поліпшенню їхньої підготовки. Основні фактори, що впливають на ефективність оволодіння фахом: майстерність викладання навчальних дисциплін, зустрічі з різними фахівцями, самостійна робота зі спеціальною літературою, практика на провідних підприємствах закордонних країн, спілкування зі студентами та фахівцями із зарубіжних країн, матеріальна база навчального закладу та готовність самого студента до оволодіння фахом. Усі ці фактори охоплюють саме спілкування або його як органічну складову навчального процесу.

Варто зазначити, що студенти старших курсів мають певний досвід професійного спілкування, набутий під час вивчення професійних дисциплін, виробничих практик. Під професійним спілкуванням розуміють взаємодію осіб, що опановують чи вже опанували професію, мають багатий словник наукової та професійної лексики, досягли певного рівня освіченості.

Професійне спілкування – важливий фактор поліпшення самого процесу оволодіння фахом. Майбутній фахівець набуває життєвого, фахового досвіду, прагне до опанування майстерності.

Висновки. Професійне спілкування багато в чому полегшує процес навчання, допомагає підготовленому фахівцю вдосконалювати рівень своєї компетентності. В подальшій діяльності фахівця професійне спілкування поліпшує процес взаєморозуміння з колегами, сприяє творчому вирішенню кадрових та виробничих завдань.

Список літератури

1. Барановська Л.В. Навчання студентів професійного спілкування // Барановська Л.В. – Монографія. – Біла Церква, 2002. – 256с.
2. Бенедиктов Б.А., Бенедиктов С.Б. Психология обучения и воспитания в высшей школе. – Минск: Высшая школа, 1983. – С. 96-98.
3. Вікторова Л.В. Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих навчальних закладів у фаховій підготовці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: за спеціальністю 13.00 04: “ Теорія та методика навчання ” / Л. В. Вікторова. К., 2009 – 19с.
4. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. – М.: Просвещение, 1987. – 365с.
5. Леонтьев А.А. Психология общения – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Смысл, 1997 – 365 с.
6. Сапожников Н. В., Скрибник Е. К. Языковая компонента как элемент модели специалиста // О методологических и методических принципах построения специалиста высшей квалификации. – Томск, 1979. – С. 211.
7. Семиченко В. А. Психология общения. – К.: Магістр-S, 1998. – С. 3-7.
8. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования

педагогических систем. – М.: Издательская корпорация "Логос", 1999. – 272 с.

9. Сисоєва С.О., Поясок Т.Б. Психологія та педагогіка: підручник для вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання. – К.: Міленіум, 2005. – 520с.

10. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.А. Фоменко. – К.: Видавничий дім «Слово», 2005 – 216 с.

В статье рассматривается процесс обучения профессиональному общению студентов аграрного университета. Анализируются вопросы роли профессионального общения в профессиональной подготовке аграриев. Представлена структура общения как комплекс коммуникативной, интерактивной и перцептивной составляющих. Доказано, что профессиональное общение во многом облегчает процесс обучения, помогает подготовленному специалисту совершенствовать уровень своей компетентности. В дальнейшей деятельности специалиста профессиональное общение улучшает процесс взаимопонимания с коллегами, способствует творческому решению кадровых и производственных задач.

Профессиональное образование, современный специалист, профессиональное общение, преподаватель, студент.

The article discusses the professional communication learning process of agrarian university students. The issues of the role of communication in the professional training of agrarians are analysed.

Professional communication plays an important role in the preparation of future specialist because a person can develop himself it is in the process of communication. Disadvantages of communicative development significantly interfere professional and personal growth of a specialist. Preparation to the communication in the learning process for the students of the university is particularly important is training to communicate in the classroom because it is focused on the interaction of values in the future professional activities which are carried out in the subject-subject relations.

It is pointed out that modern specialist should be knowledgeable, designed to learn the basics of cultural heritage of our people in spiritual and in the material sphere. An important feature of this communication is widespread manipulation of professional vocabulary. In many cases the level of human speech culture determines success in professional activities and can be considered as an indicator of human abilities to a particular profession.

Professional education, modern specialist, professional communication, teacher, student.